

ARK bezoekt Roemenië

In het kader van het Erasmus 'Process Oriented Nature Conservation' (PONC) project zijn twee ARK-medewerkers samen met de andere projectpartners op zoek gegaan in Transsylvanië, Roemenië, naar goede voorbeelden van procesnatuur. Naast nuttig overleg en veel discussie was er ook de nodige gelegenheid om buiten te genieten van de rijke natuur in deze regio.

Foto 1: projectoverleg en workshop in het pension.

Foto 2: Ons onderkomen was gevestigd in een complex van carréboerderijen.

Foto 3: Gedeukte gouden tor (links) en kleine heldenbok (rechts) werden al snel gespot.

Foto 4: Een eenzame eik midden in een eeuwenoud landschap: een oude bosweide die vroeger door runderen en waterbuffels werd begraaasd en in stand gehouden. Onderdeel van de veelheid aan soorten is een rijkdom aan paddenstoelen, zoals deze gesteelde lakzwam (*Ganoderma lucidum*) rechts.

Dat begon al direct in de tuin van het pension, waar boktorren en andere insecten talrijk bleken. De eerste excursie ging naar een eeuwenoude bosweide, ooit gecreëerd door de lokale Duitssprekende minderheid die hier waterbuffels en runderen hield. Nu is deze bevolkingsgroep vertrokken uit de regio en zijn de grote grazers vervangen door schapen. Omdat schapen de vele jonge meidoorns en sleedoorns onvoldoende onderdrukken, wordt aanvullend gebrand. Door de brandcultuur staan er

nu vooral hele lage struiken en grote oude bomen met brandschade, maar niets daartussenin. Als resultaat is er nu een boomweide in plaats van een bosweide.

Foto 5: De Duitssprekende minderheid is vertrokken uit de streek en met hen de waterbuffels. Tegenwoordig is de begrazing overgenomen door Roemeense schaapherders. Doordat de struiken regelmatig gebrand worden, is het nu een open boomweide in plaats van een halfopen bosweide vol met grote bomen en struiken.

Foto 6: Hoewel dit tot verlies aan soorten heeft geleid, is het gebied nog steeds rijk aan soorten, zoals het stinkend nieskruid op deze foto.

Doordat schapen een andere voedselkeuze hebben dan rund en waterbuffel zijn er helaas soorten verdwenen uit het gebied. Maar nog steeds is het voor Nederlandse begrippen extreem rijk aan

soorten: tijm, vleugeltjesbloem, salie, nieskruid, kruisbladwalstro en vele andere soorten sieren het grasland. Molshopen, paddenstoelen en mierenbulten laten zien dat ook de bodem intact is. De vele grauwe klauwieren en kleine klapeksters tonen dat er voldoende grote insecten zijn. Kortom, het landschap is er, ondanks het ontbreken van een struiklaag, nog bijzonder compleet.

Foto 7: Grauwe klauwieren zijn talrijk in dit landschap.

Foto 8: Van origine grazen runderen en waterbuffels in dit landschap en zijn ook grote struiken en jonge bomen aanwezig.

Moet je in zo'n biodivers landschap willen rewilden? Zolang er extensief begraasd wordt, de schapen niet te lang op één plek staan en er niet te vaak gebrand wordt, lijkt dat niet aan de orde. Feitelijk

werken hier de natuurlijke processen nog: rondtrekkende kuddes grazers in lage dichtheden. Aandachtspunt hier is de vraag of dit ook zo blijft. Als er bijvoorbeeld niet langer grazende schaapskuddes rondtrekken, dan kan procesnatuurbeheer in de toekomst wel uitkomst bieden.

Foto 9: Salie en een soort mottenkruid in de boomweide.

Foto 10: Een nabijgelegen haagbeuk-eikenhellingbos heeft een weelderige ondergroei met onder andere vogelnestorchis, bosannemoon (links), lievevrouwebedstro en mansoor (rechts).

Een volgende stop is bij eiken-haagbeukenbos met een weelderige voorjaarsflora op een glooiende helling. Bosannemoon, vogelnestorchis, lievevrouwebedstro, kruipend zenegroen, bolletjeskers en

mansoor zijn aanwezig naast tal van andere soorten. Een groot deel van de boomlaag bestaat uit haagbeuk, maar ook zomereik, beuk en linde zijn aanwezig. Die laatste verjongt zich ook, maar nergens zien we jonge bomen van een paar jaar oud. Het blijkt dat in de zomer herders stiekem hun schapen in het bos hoeden. Aan de rand van het bos is dit goed te zien. Hier verjongt haagbeuk zich wel, maar wordt hij sterk begraasd. Ook komen in de bosrand veel hazelaars voor, die door gebrek aan licht volledig ontbreken in het bos zelf. Sporen van bruine beer maken het plaatje compleet.

Foto 11: Het haagbeukenbos met zijn weelderige voorjaarsflora.

Foto 12: Wat opvalt is dat er wel dood hout aanwezig is, maar geen bosverjonging.

Ook hier de vraag wat proces gestuurd natuurbeheer kan toevoegen. Op dit moment waarschijnlijk niet veel, omdat de sturende processen goed functioneren. Door de zomerse begrazing wordt een onderetage van jonge bomen onderdrukt en dat geeft veel ruimte aan de nu zo kenmerkende voorjaarsflora. Dat zou ook bij natuurlijke begrazing gebeuren, omdat in de zomer de graslanden buiten het bos verdrogen en jonge bomen in het bos dan een aantrekkelijk alternatief zijn. Ook zouden struiken en (jonge) bomen dan in de winter meer gesnoeid worden dan nu het geval is.

Foto 13: In de bosrand is wel sprake van verjonging van bomen, maar wordt deze wel stevig begraasd. Ook komen hier veel hazelaars voor, die ontbreken in het bos.

Foto 14: Geplunderde mierenbulten duiden op de aanwezigheid van bruine beer.

Foto 15: Zo ziet een 'beek'dal in een heuvellandschap er van nature uit. De hele dalbodem is één vlak vochtig doorstroommoeras en alleen daar waar de heuvels elkaar dicht naderen versmalt het moeras tot een duidelijk herkenbare beek. Doordat het riet in de winter wordt afgebrand, zijn nu vooral de jonge scheuten zichtbaar.

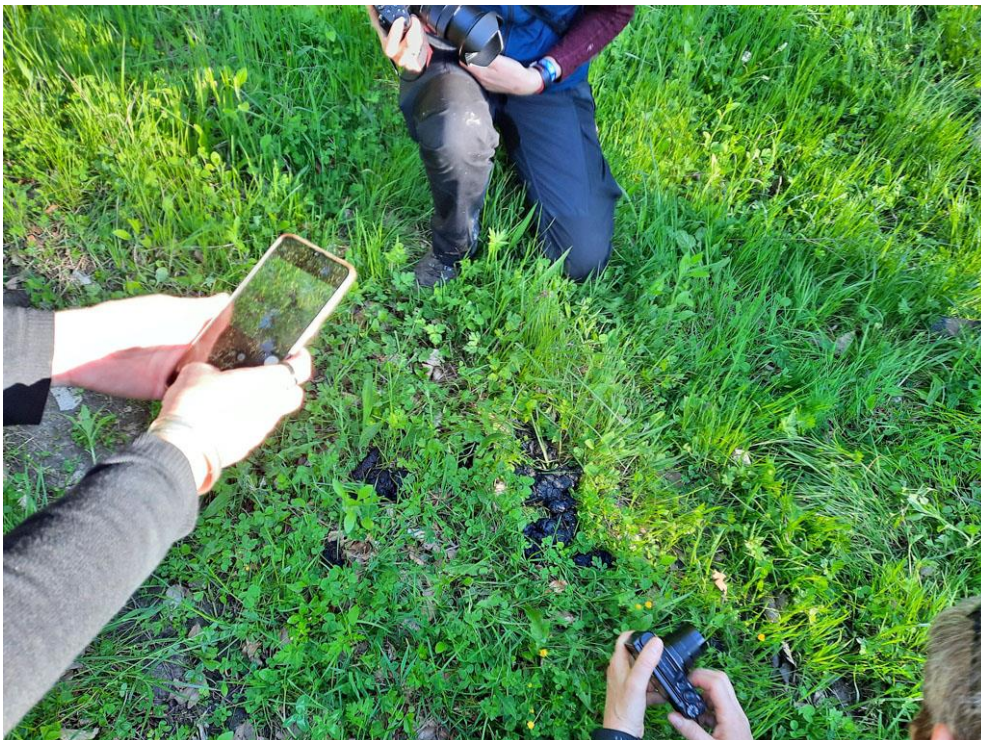
Foto 16: De 'beekloop' is vaak herkenbaar aan de strook riet die geen vlam wilde vatten. Meer dan een ondiepe vochtige laagte is het niet.

Aan het eind van de dag bezoeken we een bijzonder dal in dit heuvellandschap. Het dal ontvangt niet heel veel bron- of regenwater en heeft mede daardoor zijn kenmerkende natuurlijke vorm behouden. In plaats van een beek in het midden, is de dalbodem één groot doorstroommoeras waarin riet domineert met grote karekiet als talrijke broedvogel. Alleen daar waar het dal versmalt

en de heuvels elkaar dicht naderen, vormt zich tijdelijk een beek, om verderop weer te vervagen in een doorstroommoeras. Via grazige heuvels vol struiken gaat dit landschap over in gesloten bos bovenop de heuvels.

Foto 17: Het beekdal gaat over in door schapen begraasde hellingen vol struiken. Kuddebeschermingshonden zorgen er voor dat de aanwezige beren en wolven geen schap te pakken krijgen.

Foto 18: Berenpoep in de bosrand aan het eind van het dal.

Dit dal is een prachtig voorbeeld van hoe een dal er uit kan zien als wij als mens niet ingrijpen en de waterhuishouding intact laten.

De volgende dag bezoeken we een gekanaliseerde beek met ingepolderde vloedvlakte. Einde procesnatuur zou je denken, maar daar dacht de bever anders over. De combinatie van beverdammen met weinig onderhoud aan afwateringskanalen heeft gezorgd voor een kaarsrecht lint met laagveen en een meanderend stroompje daartussen. Achter de dammen is volop modder aanwezig en de vele waterplanten bieden beschutting aan vissen, amfibieën en waterinsecten. Onze gastheren hadden een electrovis-schepnet en hadden al binnen een minuut prijs: 'Roemeense' of 'Oostelijke' kleine modderkruiper (*Cobitis elongatoides*) en grote modderkruiper werden moeiteloos opgevisst. BERPJE, kopvoorn en snoek volgden al snel. Op kleine schaal had de bever hersteld wat op grote schaal verloren was gegaan. Hermeandering en herstel van (een deel van) de vloedvlakte zou grootschalig herstel betekenen.

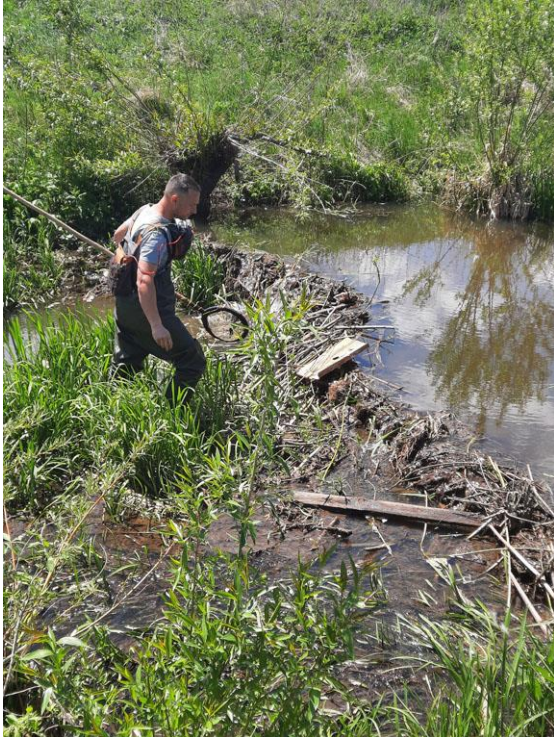

Foto 19: Afwateringskanaal met beverdam en een veelheid aan waterplanten. De natuur heeft hier zijn plek heroverd, wat ook te zien is aan de vele wilgen op de oever.

Foto 20: Roemeense kleine modderkruiper en een jonge grote modderkruiper.

Aansluitend bezochten we een veel kleiner zijbeekdal dat niet was vergraven. Een ondiepe meanderende beek slingerde door een kletsnatte vloedvlakte vol dotterbloemen, kievitsbloemen en adderwortel. Kwartelkoning en paapje waren in het kruidenrijke beekdal aanwezig, net als krekeltzanger in de wilgenbosjes. En als klap op de vuurpijl werd bij aankomst een jonge bruine beer ontdekt, die zich minutenlang liet bewonderen en vooral bang voor ons was in plaats van andersom.

Foto 21: Beekdal met een onvergraven vloedvlakte.

Foto 22: Kievitsbloem.

Foto 23: Krekelzanger.

Anders dan in Nederland en België zijn wolven en beren hier nooit weggeweest. De bevolking gaat er relatief ontspannen mee om, hoewel ook hier posters te vinden zijn van mensen die vinden dat er veel te veel beren in Roemenië zijn. Nu is het zo dat over het algemeen geklaagd wordt over de grootste predator. In Roemenië is dat de beer, in Nederland en België de wolf en toen die er nog niet was kreeg de vos alle schuld.

Foto 24: En als grootste verrassing een jonge bruine beer, die overdag voedsel zocht in het beekdal.

Aan dit zijbeekdal is weinig te rewilden. Wel zou het goed zijn om op grotere schaal hier aan beekherstel te doen en een deel van de oorspronkelijke rijke vloedvlakte terug te brengen. Ook was te zien dat het beekdal niet (meer) werd begraasd. Ook dat is een weinig natuurlijke situatie. Aan de andere kant is het ook niet natuurlijk om alleen het beekdal jaarrond te begrazen, al was het maar omdat in het voorjaar meer dan een meter water in het dal staat. Van nature vormen grazige heuvels en droge gronden één natuurlijk geheel met vloedvlaktes. In de winter en het voorjaar bieden de heuvels veel voedsel voor grazers en in de droge zomer is dat de opdrogende vloedvlakte. Voorjaarsbloemen, moeraskruiden en broedvogels zijn dan al klaar, zodat begrazing aansluit op hun natuurlijke ritme.

De volgende ochtend bezoeken we een steppegebied elders in Transsylvanië. Grote trap, keizerarend, sakervalk en roodpootvalk staan op het programma. De steppes hier zijn grotendeels in cultuur gebracht, maar er zijn ook enorme natuurlijke graslanden, vaak in een mozaïek met het cultuurlandschap. Het grasland wordt gehoid, maar ook begraasd met schapen. Er zitten enorme aantallen hazen en veldleeuweriken. Een scharrelaar zit in een struikje. Her en der jagen grauwe kiekendieven. Ook zien we een kwartelkoning voor ons busje weglopen in de wegberm en door een maisakker. Grauwe gorzen en duinpiepers broeden hier in het cultuurland en zijn geregeld te horen. De keizerarenden broeden in een populierenbosje en de sakervalk in een nestkast bovenin een hoogspanningsmast.

Foto 25: Op zoek naar de grote trap op de Roemeense steppe. Lokaal nog een mix van oorspronkelijk grasland en landbouwgewas, zoals graan en mais. Metersdiepe greppels en sloten doorsnijden dit landschap, wat aangeeft dat het gebied van nature in het voorjaar veel natter is.

Foto 26: Wilde ridderspoor op de steppe.

Roodpootvalken, torenvalken en roeken broeden in aangeplante acacia's in een beekdal. Daar zouden van nature hoge populieren en wilgen groeien, maar dat maakt de vogels niks uit. Siezels zaten overal waar min of meer natuurlijk grasland te vinden was, zolang dat maar niet te nat is.

Foto 27: Uitheemse acacia's in een beekdal. Niet de natuurlijke vegetatie, maar de broedende roodpootvalken en roeken malen daar niet om.

Foto 28: Roodpootvalken worden hier gevangen en geringd.

Hoewel dit landschap nog steeds veel te bieden heeft, zijn de soorten ook kwetsbaar. Landbouwsubsidies bepalen het toekomstbeeld en dat is dus weinig hoopgevend. Plaatselijk herstel van het oorspronkelijke steppelandschap met bijbehorende steppemeren die in de zomer opdrogen zou aan meer soorten ruimte bieden en de broedende grote trap minder afhankelijk maken van de welwillendheid van de plaatselijke boeren.